

**ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ & Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΡΙΤΗ 5 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2017
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. Από αυτό ακριβώς γίνεται φανερό ότι καμιά από τις ηθικές αρετές δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως· γιατί κανένα από τα πράγματα που έχουν από τη φύση τους μίαν ορισμένη ιδιότητα δεν αποκτά με εθισμό μίαν άλλη ιδιότητα, όπως για παράδειγμα η πέτρα, που εκ φύσεως πέφτει προς τα κάτω, δεν μπορεί να αποκτήσει τη συνήθεια να κινείται προς τα πάνω, ούτε κι αν κάποιος προσπαθεί να την κάνει να συνηθίσει σε αυτό ρίχνοντάς τη προς τα πάνω δεκάδες χιλιάδες φορές, ούτε η φωτιά προς τα κάτω, ούτε τίποτα άλλο από τα πράγματα που γεννιούνται από τη φύση τους με μια ορισμένη ιδιότητα μπορεί με εθισμό να αποκτήσει μια διαφορετική ιδιότητα. Επομένως, οι αρετές ούτε εκ φύσεως ούτε αντίθετα με τη φύση υπάρχουν μέσα μας, αλλά έχουμε από τη φύση μας την ιδιότητα να τις δεχθούμε και να τελειοποιούμαστε με τον εθισμό. Δεν πρέπει όμως να το πούμε μόνο έτσι, ότι δηλαδή είναι έξη, αλλά και ποιας ποιότητας. Πρέπει, λοιπόν, να πούμε ότι κάθε αρετή, όποιου κι αν είναι αρετή, και το ίδιο που την κατέχει το κάνει να φτάσει στην τέλεια κατάστασή του και το κάνει να εκτελεί με τον πιο σωστό τρόπο το έργο του.

B1. Μετά την ετυμολογία της λέξης «ηθική», ο Αριστοτέλης συνεχίζει προσπαθώντας να στοιχειοθετήσει τον ορισμό της έννοιας. Η διερεύνησή του έχει εμπειρικό χαρακτήρα και με αναφορά σε συγκεκριμένα παραδείγματα (πέτρα, φωτιά) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ηθική αρετή είναι επίκτητη. Η εισαγωγή στο συλλογισμό του επιτυγχάνεται αρχικά με την αποδεκτά θέση να διατυπώνεται καταφατικά και να συμπληρώνεται αποφατικά (Έξ οὗ καὶ δῆλον ὅτι οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται). Μέσω αυτής της διατύπωσης αποκλείεται για τον Αριστοτέλη ο όρος «φύσει» ως γνώρισμα της ηθικής αρετής. Προκειμένου μάλιστα να στηριχθεί αυτή η θέση, ότι δηλαδή οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως, ο Αριστοτέλης θα χρησιμοποιήσει δύο απλά και γνωστά παραδείγματα από τον χώρο της φύσης, την πέτρα και τη φωτιά. Η πέτρα πάντοτε θα κινείται προς τα κάτω, λόγω του νόμου της βαρύτητας, ενώ η φωτιά πάντα θα έχει πορεία προς τα πάνω, λόγω της φυσικής ιδιότητας των θερμών αερίων. Επομένως, οι φυσικοί νόμοι δεν μεταβάλλονται όσο κι αν προσπαθήσει κάποιος. Αντίθετα, οι ενέργειες και οι επιλογές των ανθρώπων μπορούν να αλλάξουν τη συμπεριφορά του και να αναπτύξουν κάποιες ιδιότητες

του χαρακτήρα του. Άρα, εφόσον οι ηθικές αρετές μεταβάλλονται, αποδεικνύεται ότι δεν είναι έμφυτες.

Ο Αριστοτέλης καταφέρνει να αποδείξει τη θέση τους με μια επαγωγική συλλογιστική πορεία, αφού καταλήγει σε ένα γενικό συμπέρασμα, ότι οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως, αλλά ούτε και αντίθετα προς αυτή. Ο φιλόσοφος εννοεί ότι ο άνθρωπος έχει δύναμη την προδιάθεση να δεχθεί και να τελειοποιήσει την αρετή, η άσκηση της οποίας είναι δυνατότητα και όχι χαρακτηριστικό. Μόνο ο ίδιος ο άνθρωπος ευθύνεται για το αν θα φτάσει στην αρετή, οπότε η κατάκτησή της εξαρτάται από την προαίρεσή του. Ακόμη και η λέξη «τελειούμενοι» καταδεικνύει έναν χαρακτηριστικό όρο της αριστοτελικής φιλοσοφίας, το «τέλος», που σημαίνει την επίτευξη του υψηλότερου στόχου.

Αξιοσημείωτη είναι και η αντιθετική σύνδεση των μετοχών «πεφυκóσι μὲν - τελειούμενοι δὲ», η οποία παραπέμπει στο χαρακτηριστικό ζεύγος των αριστοτελικών εννοιών «δύναμις – ἐνέργεια». Οι άνθρωποι έχουν τη φυσική προδιάθεση να δεχθούν τις ηθικές αρετές, αλλά η τελειοποίησή τους σε αυτές θα γίνει με τον εθισμό και αφού το επιλέξουν.

- B2.** Ο Αριστοτέλης προκειμένου να προσδιορίσει το περιεχόμενο του όρου αρετή, καθορίζει το προσεχές γένος της, το πλησιέστερο δηλαδή σύνολο στο οποίο ανήκει, και την ειδοποιό διαφορά της, το ιδιαίτερο δηλαδή γνώρισμα που την διακρίνει από τις ομογενείς έννοιές της. Το προσεχές γένος στο οποίο ανήκει η αρετή είναι οι έξεις, οι οποίες είναι αποτέλεσμα εθισμού και η ποιότητά τους εξαρτάται από την ποιότητα των ενεργειών μας. Εφόσον διακρίνονται σε καλές και κακές έξεις, ωστόσο δεν είναι αρκετό να τις χαρακτηρίζουμε απλά ως έξεις, αλλά πρέπει να βρεθεί το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα που τις διαφοροποιεί από τις άλλες έξεις. Κατά τον φιλόσοφο η ειδοποιός διαφορά που κάνει μία έξη αρετή είναι να κάνει καθετί που την έχει, είτε είναι άνθρωπος, είτε ζώο, είτε πράγμα, να βρίσκεται στην τέλεια κατάστασή του (εὔ ἔχον ἀποτελεῖ) και να το βοηθά να εκτελεί με σωστό τρόπο το έργο για το οποίο είναι προορισμένο από τη φύση (τὸ ἔργον αὐτοῦ εὔ ἀποδίδωσιν). Οι θετικές συνέπειες της αρετής που τη διαφοροποιούν ποιοτικά από τις άλλες έξεις δηλώνονται με τη χρήση του επιρρήματος εὖ και του επιθέτου ἀγαθός. Ότι η αρετή οδηγεί τα όντα στην τελειώσή τους, υπογραμμίζεται και από τη χρήση του ρήματος ἀποτελῶ, που έχει ως δεύτερο συνθετικό του τη λέξη τέλος, βασικό όρο της φιλοσοφίας του Αριστοτέλη.
- Για να αποδειχθεί η θέση που αφορά τα γνωρίσματα που διαφοροποιούν την αρετή από τις άλλες έξεις, ο Αριστοτέλης θα χρησιμοποιήσει δύο παραδείγματα ώστε επαγωγικά να διαμορφώσει το συλλογισμό του, ένα που σχετίζεται με τα όργανα του σώματος και ένα με τα ζώα. Με βάση το πρώτο παράδειγμα, η αρετή του ματιού είναι η ιδιότητα που κάνει και το μάτι τέλειο και το βοηθά να εκτελεί σωστά το έργο του για το οποίο είναι

Κελάφας

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ

προορισμένο από την φύση, δηλαδή να βλέπει καλά. Σύμφωνα με το δεύτερο παράδειγμα, η αρετή του αλόγου είναι η ιδιότητα που και το άλογο κάνει σπουδαίο και το βοηθά να εκτελεί σωστά το έργο για το οποίο είναι προορισμένο από τη φύση, δηλαδή να τρέχει, να μεταφέρει τον αναβάτη και να αντιμετωπίζει τους εχθρούς.

Η εφαρμογή των γνωρισμάτων της αρετής στα άψυχα και στα ζώα, οδηγεί τον Αριστοτέλη και στο συμπέρασμα που αφορά τον άνθρωπο. Η αρετή, λοιπόν, του ανθρώπου τον κάνει αγαθό και τον βοηθά να επιτελέσει σωστά το έργο του, το οποίο αποτελεί συνάρτηση του ίδιου και των επιλογών του.

B3. α → Λάθος

β → Σωστό

γ → Σωστό

δ → Λάθος

ε → Σωστό

B4. α) 1 → γεγονός

2 → παρουσία

3 → φορά

4 → αποδοχή

5 → σχέση

β) 1 → ανάλογος

2 → οφθαλμολογικό

3 → ιπποδρομιακοί

4 → δρομέας

5 → παραδοσιακοί

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Τέτοια λόγια λοιπόν είπαν οι Κορίνθιοι. Αλλά επειδή έτυχε να βρίσκεται τότε στη Λακεδαίμονα πρεσβεία των Αθηναίων, η οποία ήρθε νωρίτερα γι' άλλες υποθέσεις, μόλις αντιλήφθηκαν (τα μέλη της) τους (απαγγελθέντες) λόγους, αποφάσισαν ότι έπρεπε να παρουσιαστούν ενώπιον των Λακεδαιμονίων, όχι για να απολογηθούν κατά των κατηγοριών τις οποίες διατύπωναν οι πόλεις, αλλά για να καταστήσουν γενικά φανερό ότι (οι Λακεδαιμόνιοι) έπρεπε να μην προβούν βιαστικά σε αποφάσεις, αλλά να σκεφτούν ώριμα. Και συγχρόνως ήθελαν να φανερώσουν τη δύναμη της δικής τους πόλης και να υπενθυμίσουν στους μεγαλύτερους ό,τι ήδη γνώριζαν και να διηγηθούν στους νεότερους ό,τι αυτοί δεν ήξεραν, γιατί θεωρούσαν ότι υπό την επιρροή των επιχειρημάτων τους (οι Λακεδαιμόνιοι) θα στρέφονταν περισσότερο προς την ειρήνη παρά προς τον πόλεμο.

Κελάφας

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ

ΑΙΣΧΥΛΟΥ 16 - ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ - ΤΗΛ. 210 5710710

Γ2. α) ἐνεκάλουν → ἐγκαλοῖεν
ταχέως → θάπτον
σφετέραν → ὑμετέραν
σημῆναι → σημανεῖ
τραπέσθαι → τετράφθαι

Γ2. β) Ἐβούλετο / Ἡβούλετο καὶ ὑπομνήσεις ποιήσασθαι τῷ πρεσβυτέρῳ οὗ
ἦδει / ἦδειν.

Γ3. α) 1. ὥς ἦσθοντο τῶν λόγων : δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση.
2. καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς παριτητέα ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους εἶναι, τῶν μὲν ἐγκλημάτων περὶ μηδὲν ἀπολογησομένων, δηλῶσαι δὲ περὶ τοῦ παντὸς : κύρια πρόταση.
3. ὧν αἱ πόλεις ἐνεκάλουν : δευτερεύουσα ονοματική αναφορική πρόταση, προσδιοριστική στο «τῶν ἐγκλημάτων».
4. ὥς οὐ ταχέως αὐτοῖς βουλευτέον εἶη : δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση.
5. ἀλλ' ἐν πλέονι σκεπτέον (εἶη) : δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση.

Γ3. β) «ὅση εἶη δύναμιν»: Η δευτερεύουσα ονοματική πρόταση εκφέρεται με ευκτική του πλαγίου λόγου «εἶη», γιατί εξαρτάται από ρήμα ιστορικού χρόνου «ἐβούλοντο» και δηλώνει το υποκειμενικό και αβέβαιο.

Γ3. γ) τῶν ἐγκλημάτων περὶ : εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει αναφορά ως επιρρηματικός προσδιορισμός στη μετοχή «ἀπολογησομένων».

ἀπολογησομένων : επιρρηματική τελική μετοχή συνημμένη στο εννοούμενο υποκείμενο του απαρεμφάτου «αὐτοὺς» ως επιρρηματικός προσδιορισμός στο απαρέμφατο «εἶναι».

ὧν : αντικείμενο του ρήματος «ἐνεκάλουν», μέσω του φαινομένου της ἑλξης του αναφορικού από τον τύπο της κύριας πρότασης «τῶν ἐγκλημάτων», αντί του τύπου «οἷς».